

Gospodarstvena priloga.

Priložena od kat. tiskovnega društva 2. štev. „Slov. Gospodarja“.

L. 1887.

13. januarija.

Štev. 132.

Preccnitev konja.

Udi. — Pri konju govorimo o prednjih in zadnjih udih. Na prednjih nogah leži še, ako konj stoji, čez polovico njegove teže; ako teče, posebno še, če teče vskok, v dirki in kedar skoti, postane sunljaj naglosti, v kateri se truplo giba in še v časih nese precejšnjo težo jezdečevu, — tak sunljaj, pravimo, ki ga imajo izdržati prednji udi, postane lahko sila močan. Le-ti udi nosijo v tacem trenotju še več, kakor celo težo trupla, kedar je na miru. Na to, kaki so prednji udje konja, pride tedaj največ, posebno pri konjih za jahanje.

V tem, ko prednje noge v raznih hohaj vzprejemajo težo, kakor jo hoja nanese, leži na zadnjih celo gibanje in obračanje. Iz tega se razvidi, da imajo zadnji udi več dela, kakor prednji. Za to pa so tudi v močni zvezi s hrbtiščem, imajo trdnije mušice, krepkejše kosti in člene. Le-ti so pa še med seboj v neki zvezi, nekam v vogel. Vsled tega pa se pri vsakem gibanju postavijo tako, da še nesó zadnji del trupla.

Prednji udje so s prsmi v zvezi, toda samo po mušicah in kitah. tilnik pa visi nekako med njimi. Z njim so torej v poenljivi zvezi in tako je tudi prav, kajti sicer bi konj ne mogel skočiti, ali ko bi poskusil, prec bi si kaj oškodil pa tudi kite in mušice bi si nategnil. Kolikor prednji nogi stojite doli prosto od tilnika, ste bolj ravni in to odgovarja namenu, ki ga imate, zakaj oni ste podpora za truplo. Le spodaj od členkov pri kopitu so udi nekam zaviti ter ne gredo več v ravni črti.

Pleča. — Ime pleča pomeni v navadnem življenju celi del sprednjih nog, ki se naslanja na prsi. Ali to ni prav, kajti ta cela stran ima dva važna dela, namreč pleče z njeno platjo in gornje rame z njegovo kostjo ali s poprečno kostjo. — Oba dela veže plečni členek. Ako primerjamo konjsko nogo s človeško roko, to je pri konju cela noga do lakta prirasena na tilnik.

Pleča vežejo trdne mušice, ki se začno na spodnji strani plečeto ve platji, s prsmi in ono seže doli do plečne kosti. Gibajo se pleča v obče poprečno, tako, kakor minota pri uri. Z rebri je pleče tako zvezano, da se giblje, če je treba, tudi nazaj in naprej in še celo doli precej lahko. To, ali se giblje pleče več ali manj, zaznamlja se s „prostimi pleči“ in z „zvezanimi pleči“.

Vendar še to ime več obsega, namreč gibanje celega gorenjega ramena

Nihče ne more dobro presoditi gibanja, ako pri konju ne pozna teh udov do dobra. Ne pride pa vselej na to, kako je pleče in kako leži, ampak kako se giblje. Navada stori tu veliko. Različno je pleče pri konju, ali po njem vzame se tudi ležje za eno ali drugo rabo. Konj za jahanje ali za lahko vožnjo ali za težko vožnjo — to ti je velik razloček. Če pleča dobro ležé, prav je to pri vseh konjih, toda pri konju za težko vožnjo mora pa to biti, kako bi sicer homot nosil? Konj za jahanje rabi pleča, ki so malo nagnjena, a ne preveč, ker mu to nošo kazi.

Dolgo pleče je dobro, ker daje več prostora mušicam ter konj tako dalje zdrži. Mesnato pleče ni dobro, tudi sloko ne, tako nekako srednje meso na njem dohaja mu najbolje.

Pri plemenitih konjih je debelo, mesnato pleče napaka ali isto tako je z golim praznim plečem.

„Nategnjeno pleče“ se pravi, ako pregibni členki stojé prek prvega rebra. „Lahno pleče“ je, če se upogiba, „zvezano“ pa je, ako izda njegovo gibanje premalo, ter postaja hoja kratka.

„Strmo pleče“ je v zvezi s tilnikom in s prsmi ter tudi ta dela nista vzrastla. Ono je praviloma kratko in dela vzdiganje nog težko ter hodi s tacim konj le težko, bodi že katera-koli hoja. Vrhu tega tudi ne lomi sunkov zadosta in zato trpé mušice in kite v nogah. Na takem konju se ne jaha lahko in če kdo ga jaha, kmalu se utruji.

Gornje rame. — Kedaj leži gornje rame prav? Pri tem pride na to, kaka da so rebra in kako da so se mušice vtrdile. Najbolja lega teh ramen je, ako so v pravem voglu s pleči. Če je pa tudi več ali manj nagnjeno, ne stori še veliko. (Dalje prih.)

Vrtuljka pri ovcah in govedi.

Vrtuljka je bolezen, katera napada ovce in goved. Žival se vrtili okoli, trpi veliko ter slednjič pogine. Kaj je vzrok tej bolezni? Poprej so ugibali sem ter tje. Nekateri so menili, da neprebavljiva piča, velika vročina itd. Ali iz tega ne prihaja samo vrtuljka, ampak tudi druge bolezni. Nemški pisatelj Küchenmeister pa trdi, da je neka glista (coenurus),

O te koristi! One so že kje za koga, toda za državo, za cesarstvo so težko. Nič ne bode Nemcem krivica, če razodenemo našim bralcem, zakaj da tako ravnajo: — iz napuha in more biti še bolj iz lenobe. Ker so Nemci na Českem v manjšini, zato kričé: Proč s Čehi! Pri nas so v večini, zato pa nam čejo še dati čedalje težje verige ter nas ne pusté od sebe. To so tiste državne koristi.

Še bolj pa se vidi njih nakana pri potrebi nemškega jezika. Kdor gre po svetu, njemu pride gotovo prav, če zna več jezikov, tem bolj za-nj pri nas, ako zna tudi nemški, kajti človek naleti, kjer bodi, na ljudi, ki govoré samo nemški. Kdor hoče cesarsko službo, za-nj pa je nemški jezik celo potreba, vsaj v razmerah, v katerih so naši uradi sedaj.

In za tak posel se pripravljá, kdor hodi v latinske in sploh v srednje šole. Na teh se človek tudi more jezika naučiti, ne da zato druge reči zanemari, saj so dosti dolge. To znamo mi, pa tudi Nemci, toda le-ti so takrat, ko so na Českem še bili v večini, sklenili postavo, da se drugi dež. jezik, nemški, če so šole česke in češki, če so šole nemške, ne sme učiti obligatorično, t. j. nihče se ne sme siliti, da se ga uči.

Zakaj jim je taka postava? Nemškim otrokom ni se treba učiti českega, českim pa je preprečena pot v drž. službo, ker bi ne znali nemški, tedaj za Nemce je na obé plati to prav. Pri nas ravnajo na robe ali prav iz enacih uzrokov. Nemščino tiščé že našim otročičem v glavo, vedó do dobra, da je to prazno delo ali prav to jim je prav, kajti tako se ubogi slov. otrok ne nauči ničesar in ostane zmerom v nemških kleščah.

Uradi so polni Nemcev, ki so bili preleni se učiti slovenski in lahko režé na slov. kmete; le-teh bi pa bil marsikater veliko bolj v istem uradu, ko bi ne bilo — nemške — lenobe. Da je Nemcem pot v drž. službe gladka, za to mora biti v uradni nemško in da jih sin slov. kmeta ne rine v stran, zato je treba že slov. otrokom ubiti glavo ter jim vzeti veselje do nauka — z nemščino. To so državne koristi.

Iz porotnega sodišča v Celju.

(Dalje.)

Marija Cevek, žena zatoženega Janeza Ceveka, pravi pod prisego, da ji je mož v prvi polovici meseca prosinca 1886 povedal, da je Sprah bil pri njem in mu razodel celo oporoko v prid Štefanu Sakelšek.

Proti pričí Franc Felis je rajni Danjko enkrat omenil, da bo 100 gold. dal Štefanu Sakelšek, kedar bo prvo mešo bral.

Uršula Kunstek pravi, da je Danjko, ko ga je prosila, naj na njo misli, za njeno hčer

obljubil vinograd na Jablanovem vrhu, (kar je tudi obljudil proti Orniku). Pri drugi priliki pa ji je djal, da naj vse presvitlemu cesarju ostane, kar bo ostalo čez dolgove.

Proti pričí Mihalju Letonja je Danjko pravil, da bo Štefanu Sakelšek zemljo zapustil, ako bo mešnik v Št. Duhu.

Jakob Vogrinc in Marija Vaupotič pričata, da je Danjko proti njima rekel, da bo prepustil cesarju vse, kar čez dolgove ostane.

Čudno se je obnašala pričá Marija Kumer 43 let stara bivša dekla pri rajnem Tomažu Danjko. Pravi, da je nekaj ur pred smrtjo vprašala rajnega, ko je še bil pri zdravi pameti, če je res, da je vse zapustil Štefanu Sakelšek, rajni pa je odgovoril, da naj „družina bo ta prva“. Danjko je umrl po noči, tedaj zjutraj pa sta že Janez Cevek in Andrej Sakelšek bila prva in sama pri mrliču.

Predsednik dr. Gale: Ženska, premislite, kaj govorite, menda nista Cevek in Sakelšek bila prva pri mrliču, nego Ornik in Matevžič? Priče: Ne, Cevek in Sakelšek sta bila prva.

Na predsednikovo povelje stopita Ornik in Matevžič naprej, pa pravita, da sta onadva prva bila pri mrliču, ter da sta ročno poslala po gosp. Andrej Sakelšeka, zato ker je ta župan in tudi po Ceveka in da so vsi štirje potem vse zaklenili, in zavarovali, da ne bi družina vsega raznesla!

Predsednik oistro posvarja Marijo Kumer, zakaj je narobe pričala? — Na to Marijo Kumer pravi, da se je zmotila.

Zdaj vstane Andrej Sakelšek ter pravi: Marija Kumer je potem, ko je bila zaslišana v Ptuj v kazenski pravdi, prišla k njemu, ter mu pravila: Zakaj mi niste nič dali, če bi mi kaj dali, pa bi za Vas pričala pa ne proti Vam!

Predsednik oistro vpraša Marijo Kumer, če je to res, — in ona odgovori po nekakem molčanju: Res je, da sem tako govorila k Sakelšek! Veliko začudenje in mrmranje v celi dvorani!

Žena Andreja Sakelšeka in njena hči pravita pod prisego, da je resnično Jakob Sprah prišel z listekom meseca prosinca 1886, in povedal, da je Tomaž Danjko oporoko naredil na Štefana Sakelšeka, da je Sprah, ker Andr. Sakelšek ni bil doma, listek z napisanimi pričami nji prepustil in da je ona, mati, vse to možu povedala, ko je domu prišel.

Konečno se še zasliši Jože Širovnik, župan. Ta ne more potrditi, da je rajni Danjko bil v sovraštvu z vsemi zatoženci, le čul je, da je z Martinjakom enkrat kaj imel. Dr. Srnec: Za božjo voljo, kako ste pa mogli potem v imenu občine vložiti pri sodnji tako zatožbo zoper vse te zatožence, ko ste tam podpisali, da je